

recenzije

JOHANNES B. LOTZ, IN JEDEM MENSCHEN STECKT EIN ATHEIST. Verlag Knecht Frankfurt am Main 1981. Stranica 192.

Među nama žive danas milijuni ljudi koji se smatraju ateistima. Ova nas činjenica poziva na razmišljanje. Pisac knjižice *U svakome od nas krije se ateist* razmišlja o suvremenu čovjeku i o njegovu odnosu prema teizmu i ateizmu te pokušava odgovoriti na razna pitanja koja pokreću suvremena čovjeka. Već su neki mislioci prije Lotza govorili o tome kako se u svakom čovjeku krije dio ateista (W. Kern, *Atheismus — Marxismus — Christentum. Beiträge zur Diskussion.* Innsbruck 1979).

Glavnina knjižice rezultat je piščevih predavanja u zimskom semestru 1980/81. u Rimu, na Papinskom sveučilištu Gregoriana, a zadnje poglavlje je preradba članka Da li je kršćanstvo suodgovorno za suvremeni ateizam?, objavljena u Zborniku *Religione, Ateismo e Filosofia* (Roma 1980, str. 73—86). Pisac Lotz okušao se u poznavanju suvremenog ateizma već nizom članaka kao što su u zborniku Coreth-Lotz, *Atheismus kritisch betrachtet* (München 1971), *Atheisme et Existentialisme* u zborniku G. Girardi, *L'Atheisme dans la philosophie contemporaine* (Paris 1970) i knjiga *Der heutige Atheismus. Eine Herausforderung für das Christentum* (München 1964).

Promatrajući pojavu suvremenog ateizma mi kršćani ne možemo nipošto sa sebe skinuti suodgovornost. Već je sveti Krisostomos rekao: „Kad bismo mi bili uistinu kršćani, ne bi bilo pogana!“ To isto vrijedi i za današnje vrijeme: kad bismo mi uistinu bili kršćani, ne bi danas bilo ateista.

Pisac pristupa činjenici ateizma razmišlja-lučki, s filozofskog gledišta Knjižicu je po-

dijelio na tri dijela. U 1. dijelu raspravlja o filozofskom utemeljenju čovjeka. U 2. dijelu raspravlja o bitku, o osobnom Bogu, o osobnom čovjeku, o dobru i o zlu pred Bogom. U 3. dijelu raspravlja o Bogu u kršćanstvu. Raspravlja o Božjoj objavi kao pomoći, pruženju čovjeku da lakše dođe do Boga. Raspravlja o Kristu i o milosti koju Krist dijeli. Raspravlja o kršćanstvu kao osobnom dijalogu i o kršćanskom putu do teizma. U zadnjem i predzadnjem poglavlju piše da li i kako je kršćanstvo suodgovorno što postoji suvremeni ateizam. Riječ je o krivotvorenom kršćanstvu iz kojeg se spontano rađa ateizam. Raspravlja u dogmatskoj konstituciji II. vatikanskog sabora o Crkvi priznaje se da za ateizam nisu krivi samo ateisti nego i „vjernici za nj snose odgovornost“. Kršćani su zanemarivanjem svog vjerskog odgoja, krivo shvaćene kršćanske nauke, nekršćanskim življenjem zastrli lice Božje te dali velik obol za razvoj ateizma u suvremenu svijetu. Ali i ono strogo proživljavano kršćanstvo također je dalo prilog razvoju ateizma. To pokazuje povijest.

Knjižica je vrlo aktualna osobito za nas kršćane koji živimo u ovom prostoru, gdje se ateizam slobodno, dapače i prisiljeno, razvija i zadobiva nečuvene dimenzije. Korisno je stoga sebe kao kršćanina staviti u ovu situaciju našeg ateizma i pitati se koliko smo i mi sami krivi što se ateizam rodio i što se ovdje i dalje razvija. Svakako, bolje je suditi sebe nego druge, jer to je najbolji put spasenja.

Adalbert REBIČ

ULRICH HORST, UNFEHLBARKEIT UND GESCHICHTE. Wallberger Studien, sv. 12. Theologische Reihe; Studien zur Unfehlbarkeitsdiskussion von M. Cano bis zum I. Vatikanischen Konzil. Izdali Albert Fries CSSR,

Ulrich Horst OP i Ambrosius Karl Ruf OP. Mainz 1982. Stranica 262.

Dogma o nepogrešivosti papinjoj, izglasila na I. vatikanskom koncilu, još je uvijek predmet žučljivih i strastvenih diskusija za i protiv dogme. Dokaz je tomu i knjiga *Wie der Papst unfehlbar wurde* (Macht und Ohnmacht eines Dogmas) koju je napisao i kod Pipera 1979. godine objavio August Bernhard Hasler. Knjiga je bila bestseller (1980. godine već je moralo izići drugo izdanje). Hasler je kao član Vatikanskog sekretarijata za jedinstvo kršćana (1966–1971) iskoristio sve mogućnosti i istraživao vatikanske arhive o I. vatikanskom koncilu, poglavito o pitanju proglašenja dogme papine nepogrešivosti. Bili su mu pri ruci i neki najnoviji arhivski izvori. Na novinarsko-senzacijski način iznosi vrlo neugodne napeitosti između manjine „infalibilista“ i većine koji su ispočetka bili protiv proglašavanja te dogme, napetosti koje su ipak bile nadvladane i dogma je 18. srpnja 1870. bila proglašena. Osobito je negativno ocrtao lik pape Pija IX. (1846–1878) ističući razne manipulacije koje je po njemu taj papa činio da bi progurao proglašenje dogme. Čak je stavio u pitanje i njegovo psihičko zdravlje.

Ova knjiga *Unfehlbarkeit und Geschichte* Ulricha Horsta je protuteža prvoj knjizi. Horst je imao u vidu Haslerovu knjigu i htio pokazati kako je razvoj dogme o nepogrešivosti pape počeo već u kasnom srednjem vijeku. Počeo je tu povijesnu istragu s djelom Melchiora Canoa *Loci theologici* i s Bellarminovim djelom *Controversiae*. Posebnu je pažnju posvetio dominikanskim teolozima 17. i 18. stoljeća, koji su se zalagali i u svojim djelima izlagali istinu o papinjoj nepogrešivosti. Prvi je među tim teolozima naš Dubrovčanin Johannes Stojković de Ragusa. Zatim je dosta opsežno tumačio teološka djela Pietra Ballerinija i njegovu diskusiju s galikanskom ekleziologijom i djelo Maura Capellarija (kasnije papa Grgur XVI) *Il trionfo della Santa Sede e della Chiesa* u kojem se također jedan teolog zalaže za papinu nepogrešivost. Vrlo je zanimljivo i za diskusiju korisno Horstovo izlaganje nepogrešivosti u tumačenju galikanskih episkopalista, (s Bossuetom na čelu), koji bijahu protiv papine nepogrešivosti; Pietra Tamburinija (koji se zalagao za demokratizaciju Crkve) i njemačkih teologa iz 18. i 19. stoljeća (koji su se zalagali za državnu Crkvu). U zadnjem

poglavlju iznosi razloge za proglašenje dogme o nepogrešivosti. Tumači izlaganja kardinala Gudidija, votum kardinala Bilija i relaciju Gassera. Horst je sabrao i vrlo izdašnu bibliografiju o papinjoj nepogrešivosti te na kraju knjige dao predmetno kazalo.

Ova knjiga o papinjoj nepogrešivosti nepristrano i objektivno pokazuje povijesne razloge za dogmu i znalački analizira navedene teologe koji su zastupali tu teološku tvrdnju o nepogrešivosti već davno prije nego ju je ijedan ekumenski koncil službeno proglasio kao dogmu. Knjigu preporučamo studentima teologije i svećenicima koji se bave ekleziološkim pitanjima.

Adalbert REBIĆ

FRIEDHELM HENGSBACH SJ, DIE ARBEIT HAT VORRANG. Eine Option katholischer Soziallehre. Niz: Arbeiterbewegung und Kirche, sv. 5. Mainz 1982. Stranica 314.

Ova je knjiga sasvim slučajno dovršena iste godine kad i Papina enciklika o radu *Laborem exercens* (rujan 1981). No, dok rimski dokument na proročko-vizionarski način daje prednost radu, dotle ova knjiga temu rada obrađuje na razini diskusije koja je zadnjih godina potaknuta u SR Njemačkoj. Tako autor o prednosti rada diskutira „od dolje“, okrenut problemima koje postavlja suvremeni svijet.

Knjiga je plod zajedničkog rada, mnogih seminara i sastanaka Katoličke radničke mladeži, Kolpinga, Cardijna radničkog pokreta i slično.

U prvom poglavlju (Rad – temeljna vrednota u društvu, str. 9–45) pisac istražuje vrijednost rada i odnos društva prema njemu. U drugom poglavlju razjašnjuje pravo svakog čovjeka na rad (Pravo na rad, str. 46–82). U trećem poglavlju raspravlja o prekidu rada (engl. strike, štrajk) kao sredstvu radničke klase u borbi za svoja prava. U četvrtom poglavlju izlaže pitanje izobrazbe i učenja radnika (137–179). U petom poglavlju iznosi misli o humanizaciji rada, o humanizaciji čitava čovjeka kao radnika (180–227). U šestom poglavlju pisac poseže za osjetljivim pitanjem suodlučivanja radnika u poduzećima (samoupravljanje se još s time ne poklapa). U tom kontekstu iznosi strukturu kapitalističkog poduzeća i raz-